

זכרון עולם

האשה
החשובה ודפית
צדקה וחסד

**מרת
ורדה שניצר**

ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

**מאורות
הדף היומי**

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד

משה שניצר

ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש

למגידי שיעור "דף היומי"

חולם סופר 3 תד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, כ"ד כסלו תשפ"ב **מסכת נדרים נ"ד-ס' ♦ כלים ה', ד' - ה', ח'** **גליון מס' 1230**

השבוע בגליון

♦ ביטול כרוב אינו מבטל מיעוט גלוי

♦ מדוע התאריכים אינם מתאימים?

♦ מצבה עתיקה עם תאריכים מוזרים

♦ תאריכים מעניינים באגרת רב שרידא גאון

♦ פרי שנקטף בשבת לחולה

♦ הפרשת תרומה מפרי שעל העץ

♦ ביטול כרוב מחיל הגדרות חדשות?

♦ חוטי ציצית שהתערבו

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם

להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

חדר בתוך חדר

שנים מספר לאחר בואו לעולם, נלקחו ממנו הוריו והוא נותר יתום מאב ואם.

דווינסקי, עיר הולדתו, לא קסמה לו, והוא החליט לנטוש את ארץ מכורתו ולעלות לירושלמה, להסתופף בצל גדוליה וחכמיה. בהגיעו לירושלים עיר הקודש הוא התחנך בבית היתומים דיסקין, ובהגיעו לפרקו התייצב בפני דיני ירושלים ואמר בפניהם: "מאחר שבית הדין הוא אביהם של היתומים, ואני יתום מאב ואם, הנני מודיעכם כי היום מלאו לי שמונה עשרה שנים ומוטלת עליכם חובה להשיאני..." התמימות והרצינות של העלם הצעיר עשו להם כנפיים בין אנשי ירושלים, וכששמע המגיד המפורסם רבי בן ציון ידלר זצ"ל את הדברים, חשק בו כחתן לבתו! ❖

דף נז/ב גידולי היתר

פרי שנקטף בשבת לחולה

במאמר זה נסיף לעסוק במחלוקת הראשונים על אודות הוראת חז"ל ש"דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל".

תבשיל שבושל בשבת עבור חולה מטעמי פיקוח נפש, מעיקר הדין מותר באכילה לכל אדם כי התבשיל נעשה בהיתר. אמנם חכמים גזרו שלא יאכלוהו שמא יבואו לבשל כמות מרובה עבור החולה מתוך מחשבה שגם אחרים יהיו ממנו ובכך יעברו על איסור, אך כאמור, מעיקר הדין אין מניעה לאכול תבשיל שבושל כולו עבור חולה.

הרמ"א (שולחן ערוך או"ח סימן ש"ח סעיף ב') פוסק עוד: כי פרי שנתלש בשבת מן העץ עבור חולה, אסור מסיבה נוספת באכילה בשבת לכל אדם - מפני שהוא מוקצה. כלומר: כל פרי הנמצא על העץ אינו מיועד לאכילה עד שיתלשוהו ולפיכך פירות העץ הם מוקצה. גם אם מערב שבת קרובו של החולה יתן דעתו על פרי מסויים שברצונו לקטפו בשבת מן העץ עבור החולה ובכך להוציאו מתורת "מוקצה", שאינו מוקצה מדעתו, אין בכך כדי להועיל, כי במהלך השבת הפרי הוסיף לגדול ומוכן מאליהו שבערב שבת אדם אינו יכול לייחד במחשבתו לאכול דבר-מה שאינו קיים ולפיכך חלק הפרי שגדל בשבת הוא מוקצה.

הרי לנו פרי שרובו היתר ומיעוט קטן ביותר ממנו - איסור.

השאלה המתבקשת היא מדוע לא יתבטל האיסור ברוב ההיתר, הרי כלל ידוע הוא שמאכל איסור שהתערב ברוב מאכל היתר - בטל האיסור ומותר לאכול את כל התערובת. גם בפרי זה מעורב מעט איסור ומדוע אינו בטל?

הבה נתבונן במקרה דומה שדנים בו בעלי התוספות במסכת בבא קמא (ס"א ד"ה כל הנלקט מזה היה מחולל).

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן ליסטנברג** ז"ל ב"ר חיים פנחס ז"ל

נלב"ע כ"ד בכסלו תשס"א **תנצב"ה**

הונצה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **גיטל בריל** ע"ה

בת ר' אברהם נחום הלוי ז"ל

נקטפה כ"ג בכסלו תשמ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שפרה בליטנטל** ע"ה

בת הר"ר שכנא דוד ז"ל

נלב"ע כ"ח בכסלו תשמ"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י נכדה ידידינו

הר"ר **שאל חסדיאל** ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

מרת **מרים ברכה רוזנצוויג** ע"ה

ב"ר מאיר יהושע ז"ל

נלב"ע כ"ט בכסלו תשע"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת **שושנה זילברשטיין** ע"ה

ב"ר משה יהודה יבדלחט"א נלב"ע ביום כ"ט בכסלו תשס"ד

תנצב"ה

פירות הגדלים על העץ בשנתו הרביעית קדושים ובעליהם מצווה לאכלם בירושלים [כינויים הוא "פירות נטע רבעי"]. ברצונו, יכול הוא לחלל את קדושתם על מטבעות. בעלי התוספות כתבים כי אם יהודי חילל את קדושת הפירות בעודם מחוברים לעץ, כשיתלשם אינם מחוללים לגמרי כי כל פרי הוסיף לגדול בעודו על העץ ונמצא שבכל פרי יש חלק שלא חולל ועדיין קדוש הוא. אמנם, מעירים בעלי התוספות, הדין היה נותן שהמיעוט הקדוש יתבטל ברוב שכבר חולל, מדין "ביטול ברוב", אך לפנינו מקרה של "דבר שיש לו מתירין" [ראה בהרחבה במאמר בגליון הקודם], ומאחר שניתן לחלל שוב את הפירות עבור החלקים הקדושים שבהם, הרי זה "דבר שיש לו מתירין" שאפילו באלף אינו בטל. על דברי בעלי התוספות הללו ביסס הרמ"א את פסקו כי פרי שנתלש בשבת מן העץ עבור חולה, אסור באכילה לכל אדם עד מוצאי שבת, כי החלק שהוסיף לגדול בשבת הוא מוקצה, ואינו בטל ברוב הפרי שכבר היה מוכן מערב שבת, מפני שהאיסור הוא "דבר שיש לו מתירין", שהרי במוצאי שבת יפוג איסור מוקצה.

זו שיטת בעלי התוספות שלאורה נהה הרמ"א, וכך גם נוקט הר"ן בסוגייתנו.

ברם, המגן אברהם חולק על הרמ"א ופוסק כי מותר לאכול פרי זה, לפי שהמיעוט בטל ברוב. שמא תאמר, הרי המיעוט הוא "דבר שיש לו מתירין"? ובכן, ישנם ראשונים (מרדכי שבת פרק ח' סימן רנ"ט, שיטה מקובצת בבא קמא סח/ב בשם רבי שמעיה, איסור והיתר כלל כ"ה דין כ', ועוד) החולקים על בעלי התוספות ועל הר"ן וסוברים כי גזירת חכמים לא נתקנה אלא על מאכל אסור שעמד בפני עצמו והתערב במאכלי היתר, רק מאכל שכזה אין לאכול בהסתמך על ביטול ברוב. ברם, אם האיסור מעולם לא היה ניכר בפני עצמו כי איסורו ותערובתו בהיתר באו כאחד, הרי הוא בטל לעולם אף על פי שהוא "דבר שיש לו מתירין". טעם הדבר: מעולם לא היה בפנינו דבר אסור שהתערב ברוב והתבטל, אלא מיד עם לידתו הוא הותר ולפיכך מעולם לא היה האיסור ניכר בפני עצמו. מעתה, מאחר שהחלק הקדוש שבפירות נטע רבעי גדל היישר במעורבות לתוך הפרי המחולל - הרי הוא בטל ברוב. כך גם חלק המוקצה שהתווסף בשבת לפרי, בטל ברוב והפרי מותר באכילה עוד בשבת. הרי לנו מחלוקת ראשונים אם הוראת חז"ל "דבר שיש לו מתירין" - אפילו באלף לא בטיל" מתייחסת גם למקרה שבו האיסור מעולם לא ניכר בפני עצמו אלא האיסור נולד לתוך ההיתר.

הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת סימן קפ"ט) מבאר כי מחלוקת זו נובטת ממחלוקת הראשונים הבסיסית לגבי טעם תקנת חכמים ש"דבר שיש לו מתירין" - אפילו באלף לא בטיל" [ראה בהרחבה בגליון הקודם], כדלהלן.

הראשונים המקילים וסוברים שבמקרה שהאיסור לא היה ניכר מעולם אלא נולד לתוך ההיתר - לא תקנו חכמים את הכלל "דבר שיש לו מתירין", חרטו את דבריהם לאור פירוש של רש"י שטעם תקנת חכמים זו מבוסס על **סברה**: "עד שתאכלנו באיסור - תאכלנו בהיתר". מעתה דבר שהיה "באיסור", אסור היה לאכול, כל נשתמש בביטול ברוב כדי להיתירו. אולם על דבר שמעולם לא היה אסור באכילה, כי יצירתו היתה לתוך רוב היתר - לא גזרו חכמים לאסור. ברם, בעלי התוספות והר"ן מחמירים שגם כשהאיסור לא ניכר מעולם בפני עצמו תקף הכלל "דבר שיש לו מתירין" - אפילו באלף לא בטיל", שהרי הר"ן סובר שהוראת חכמים זו מבוססת על **הלכה** ש"מין במינו לא בטיל", כאילו הם מין אחד, היתר בהיתר, שאינו בטל. מה מועילה לנו העובדה שהאיסור מעולם לא ניכר בפני עצמו? הן סוף סוף במקרה זה לפי ההלכה אין אפשרות לבטל את המיעוט ברוב.

הפרשת תרומה מפרי שעל העץ

לאחר הידיעות והמחלוקות שנפרשו במאמר הקודם בגליון זה, ובמאמר האחרון בגליון הקודם, באפשרותנו ליהנות מסברה מרחיבת נפש של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בנושא זה. תחילה נסכם בקצרה את מחלוקת הראשונים בה עסקנו במאמר הקודם [ששרשה במחלוקת אחרת]. נחלקו הראשונים אם כאשר האיסור לא ניכר מעולם בפני עצמו אלא יצירתו היתה לתוך ההיתר, תקף הכלל "דבר שיש לו מתירין". יש הסוברים שגם באופן זה האיסור אינו בטל ברוב אם הוא עומד להתבטל בעתיד, ויש החולקים וסוברים כי במקרה זה לא תקנו חכמים ש"דבר שיש לו מתירין" - אפילו באלף לא בטיל", אלא האיסור מתבטל ברוב ההיתר.

מעשה באדם שגדל עץ בחצירו והוא נוכח לדעת כי בני ביתו לוקטים פירות מן העץ בלא-דעת ואוכלים אותם בלא להפריש מהם תרומות ומעשרות. איסור טבל! כדי למנוע מאיסור זה, לכאורה עומדת לרשותו אפשרות להפריש תרומות ומעשרות עבור הפירות שעל העץ. כלומר, אף על פי שהפרשת התרומה אינה חלה עד לאחר קטיפת הפרי מן העץ, אולם בשעה שיתלש הפרי מיד תחול עליו הפרשת התרומה שנעשתה לפני כן, וכך כל פרי שיתלש מן העץ לא יהיה אסור.

החזון איש זצ"ל (דמאי סוף סימן י"ז) שלל לחלוטין עצה זו ונימוקו עמו: ההפרשה מועילה אך ורק עבור חלקי הפרי שכבר היו בעולם בשעת ההפרשה, אך לאחר מכן הוסיפו הפירות לגדול עד שנתלשו, ועל תוספת זו מעולם לא הופרשו תרומות ומעשרות! ונמצא שיש בפרי חלקי טבל. השאלה המתבקשת מאלה היא: יבוא רוב הפרי שכבר הופרשו עליו תרומות ומעשרות ויבטל ברוב את מיעוט הטבל שגדל לאחר מכן?

תמימות היא השלמה שבמעלות. לא תמימות הנובעת מכסלות, אלא תמימות ישרה והגונה. כך היה הגאון רבי שלמה סובול זצ"ל לחתנו של המגיד.

החתן הצעיר שמח בחלקו, לאו מילתא זוטרתא היא ליתום מאב ואם לזכות באחת לאב רחום צדיק ותלמיד חכם כרבי בן ציון ידלר, וכמאז ומקדם שקד על דלתי התורה והעבודה.

אותן שנים היתה ירושלים דלה וענייה, עשירה באביונים. ר' שלמה פירנס את בני ביתו בקושי רב ולא היתה בידו כל אפשרות לרכוש לעצמו ספרי לימוד כאוות-נפשו. לפיכך היה ר' שלמה מעתיק בכתב ידו מספרי ראשונים ואחרונים שהזדמנו לידו והיה הוגה בגליונותיו ומתעמק בדבריהם כמוצא שלל רב.

יקרה היא מפנינים.

ויגדל האיש ויתעלה בתורה וביראת שמים. במהלך השנים הוא התכתב עם הגאון מראגטשוב, בעל צפנת פענח, אשר נהג עמו בחביבות יתירה והתכתב עמו בתדירות של שני מכתבים לשבוע, ולימים הודפסו המכתבים בספרו שלמות יוסף. גם עם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל התכתב רבות, וכך זיכה את העולם בשו"ת שלמת חיים ובו למעלה מאלף תשובות!

אם היה מי שסבר תחילה כי תמים הנער, במהלך השנים נוכח לדעת כי תמימות רצינית לו ועמה הוא חותר במעלה ההר ואף זוכה להגיע אל פסגתו. ר' שלמה היה שקוע יומם וליל בתורתו עד שהיה לשם דבר בירושלים.

ביום מן הימים נראה ר' שלמה יוצא הרחובה ומחפש אחר דבר-מה. ערימת גרוטאות משכה את תשומת לבו. הוא תר סביבה עד שסילק שברי עצים וגדודי אשפותות שכיסו על ארון ישן-נושן ובמאמצים מרובים הוציאו מן הערימה והחל גוררו בחרובות העיר.

מאן-דהואים אחדים הציעו את עזרתם ויחד גררו את הארון בין הסמטאות הצרות ובכוחות משותפים דחקוהו לתוך הבית.

הבית אמרנו, לא ממש, בוודאי לא במושגים של היום. היה זה חדר בגודל ממוצע שבפינתו האחת היה המטבח, שולחן וכסאות אחדים, וביתר חלקיו ישנו ושהו שמונה נפשות ביתו. מעט המחזיק את המרובים. לא צריך להיות מעצב פנים כדי להבין שהכנסת ארון נוסף לתוך מקום צפוף כזה אינה מעשה נכון. את הבגדים יש להערים בארגזים לגובה, או במדפים מקובעים על הקיר, אך ארון? **ובכן**, הסכיתו ושמעו. לא ארון היה זה אלא חדר! ר' שלמה מיקם את הארון בפינה, שלף את גגו, הכניס לתוכו כסא, סטנדר וגמרא, נכנס גם הוא לתוך הארון, סגר את דלתותיו וקולו המתרונן נישא בחדווה! ר' שלמה צלל בים התלמוד באין מפריע, יש לו פינה משלו...

זו תורה וזו שכרה.

שכר התורה אינו בדווקא בתוספת חיצונית לה זוכה הלומד, כגון: ממון וכדומה, אלא משזכה אדם לשקוד על התורה, עצם הנאתו מלימוד התורה הקדושה, היא השכר הגדול בעולם עד שאינו זקוק לדבר נוסף. יכול אדם לשבת בתוך ארון הממוקם בחדר צפוף נפשות וחפצים ונפשו מתרווחת ומתפזרת בהנאה על פני טבל.

זו תורה וזו שכרה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. סקפ: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף נד/ב קרביים לאו בשר

ריאה - בשר, להסיר קטרוג

סיפר החזון איש זצ"ל: פעם קרא הט"ז את חותנו הב"ח לדין תורה. הב"ח התחייב לו כי יהיה סמוך על שולחנו ויכיל בשר מדי יום, וביום מן הימים הגיש לו ריאה במקום בשר. בית הדין פסק שגם ריאה בשר היא, כי בני מעיים בשר נחשבים. **הטעם** לכך שקראו לדין תורה, הסביר החזון איש, מפני שהט"ז חש כי על ידי כך שלא אכל בשר ממש באותו יום לא היו כוחותיו עימו לעסוק בתורה במידה הגדושה שנהג בה. על ידי כך התעורר קטרוג בשמים על הב"ח ולפיכך חפץ הט"ז שבית הדין יפסוק שגם ריאה בשר היא וכך גם יפסקו בשמים!...

דף נה/א ומדבר מתנה

ביאור הפסוק הקודם

אחד מתלמידי הגר"א זצ"ל שאל: חז"ל דרשו את שירת הבאר, החל מהמילים "ומדבר מתנה...", על לימוד התורה. הרי השירה מתחילה לפני כן, והיאך יתפרש הפסוק הקודם "באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם"? **ביאר** לו הגר"א: "באר" היא התורה, כידוע. "חפרוה שרים" הם לומדי התורה, "כרוה" - קנאוה [ראה בראשית נ/ה "בקברי אשר כריתי לי" וברש"י שהכוונה - קניתי] - "נדיבי עם" המחזיקים ביד הלומדים, לשניהם חלק בתורה; אלו - הלומדים - "במחוקק", בעוסקם בחוקי התורה, ואלו - תומכי התורה - "במשענותם" בהיותם משענת ללומדים (פנינים משולחן הגר"א, חוקת).

דף נה/א ומדבר מתנה

רק ממדבר

פעם בא אל רבי ישראל מרוזין זצ"ל עשיר שעשה הונו בדרכים מפוקפקות, וחפץ לתת לו פתק ופדיון. סרב רבי ישראל לקבל. **אמר** לו רבי ישראל: נאמר "וממדבר מתנה". מדבר הוא סמל של ישירות ונקיות כפיים. חז"ל (סנהדרין מט) אמרו על יואב, כי הפסוק האומר עליו: "ויקבר בביתו במדבר" מלמד - "מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב". רק מ"מדבר" מקבלים "מתנה"...

דף נה/א ואם הגביה עצמו - הקב"ה משפילו

אין שיעור למידת השפלות

התורה מזכירה את האדם לבל יתגאה, כי אם כן יעש - סופו לרדת מגדולתו. **בעל** קרן אורה כותב על מידת הגאווה: "כי המדה הזאת תגדיל לעשות, למשול גם באדם המעולה בתכלית המעלה, כמו זה שניתנה לו התורה במתנה, ונחלו אל ועלה לגדולה, כי לשלם כזה נאה הגדולה, כי ה' הוא נחלתו; עם כל זה, מתוך הגדולה והמעלה תשלוט בו יותר הגסות ורמות רוח, ויורידנו עד למטה לארץ. **דמכל** המדות הרעות אפשר לצאת מהן חפשי על ידי קניית המעלה והשלמות; אבל מדת הגסות, כל עוד שתגדל לעלות במעלות, תתגבר גם היא. על כן, לעומת טבע וחוק האדם השלם לעלות מעלה מעלה בכל עת בקניית השלמות, כמו כן צריך להגביר מדת השפלות. ואין להשפלות שיעור, כמו שאין לקניין השלמות שיעור".

דף נז/א עד החג

למה 'חג' הוא סוכות?

סתם חג הוא חג הסוכות. מדוע? כי חג ביסודו הוא על שם החגיגה, הריקוד והמחול (ראה חגיגה סוף פרק ראשון).

ובכן, הא ניחא לפי הראשונים הסוברים שגם כאשר האיסור לא היה ניכר בפני עצמו מעולם, אלא התערב היישר בהיתר - תקפה הוראת חכמים "דבר שיש לו מתירין, אפילו באלף לא בטיל" - אין ממש בהצעה זו שהרי אפשר להסיר את איסור הטבל מן התוספת שגדלה בפרי על ידי הפרשת תרומה נוספת, ולכן לא יחול הכלל "ביטול ברוב" כי החלק האסור יכול להיות מותר לחלוטין גם בלא "ביטול ברוב". ברם, לפי הראשונים הסוברים שאיסור שלא ניכר מעולם בפני עצמו בטל ברוב היתר, מדוע שרוב הפרי המותר לא יבטל את מיעוט הטבל?

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה חלק א' סימן נ"ה) דוחה אפשרות זו על הסף. התבוננות בתהליכי הפרשת תרומות ומעשרות תעלה כי במקרה דנן האיסור ניכר בפני עצמו.

ציוותנו תורה להפריש לפי הסדר הבא: תרומה גדולה לכהן, מעשר ראשון ללוי ומעשר שני או מעשר עני [תלוי באיזו שנה]. בעוד הפרי על העץ הוא אינו חייב בהפרשת תרומות ומעשרות. עם הורדתו מן העץ עדיין אינו מוגדר "טבל" - פירות שאין לאכלם ללא הפרשה, כי קיימת אפשרות לאכול אותו אכילת ארעי בשדה. ברם, ברגע שהופרשה ממנו תרומה גדולה, חלה חובה להוסיף להפריש את המעשרות ואין לאכול את הפירות שנלקטו כי הם "טבל".

עתה נשים נא לב לתהליך שיצר בעל העץ. הוא הפריש תרומות ומעשרות בעוד הפירות על העץ, מתוך כוונה שהם יחולו ברגע לקיטתם. עם לקיטתם חלה הפרשת תרומות ומעשרות לפי הסדר. תחילה חלה הפרשת תרומה גדולה. בו ברגע **כל הפרי אסור באכילה**. רגע אחר כך תחול הפרשת מעשר, אך לפני כן היה כל הפרי אסור באכילה... נמצא שאין לפנינו מאכל היתר שגדל איסור לתוכו, אלא מאכל אסור שחלקו הותר על ידי הפרשה, ואין עילה שלא יחול הכלל שדבר שאין לו מתירין אפילו באלף לא בטל. רק אם מתחילתו האיסור לא ניכר בפני עצמו סוברים ראשונים אלה שאין חל עליו הכלל "דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל".

דף נט/א ליטרא בצלים שתיקנה

ביטול ברוב מחיל הגדרות חדשות?

סוגיות רבות בש"ס עוסקות בהלכות תערובת של איסור והיתר, כמו גם סוגייתנו. הלכות אלו עוסקות בחפצים או מאכלים שהתערבו, וכגון, תערובת שנוצרה ממאכל איסור וממאכל היתר, הרי המיעוט בטל ברוב. אם מאכל ההיתר הוא הרוב - בטל מיעוט האיסור והתערובת כולה מותרת (עיי שולחן ערוך יו"ד סי' ק"ט סעי' א' שהוא דווקא "מין במינו" וביבש; עיי"ש טעם הדבר).

חטי ציצית שהתערבו: במסכת חולין, צח/ב, הצגנו את החקירה הבאה: האם "ביטול ברוב" מסוגל לייצר דינים חדשים, או שמא בכוחו לסלק דינים ישנים בלבד. כלומר, אנו יודעים כי מאכל אסור שנפל לתוך מאכל היתר והתערב בו, מאבד את איסורו - אם הוא מיעוט - מדין "ביטול ברוב", ולאחר שנסתלק איסורו הוא מותר באכילה. הוסרה המניעה לאכלו. ברם, האם ביטול ברוב יכול להחיל הגדרות חדשות על החפץ שהתבטל? וכגון: כפי שנשאל בעל עונג יום טוב (שו"ת סימן ד'), כיצד יש לנהוג בערימת חטי ציצית, זהים לחלוטין זה לזה, אשר רובם נטוו "לשמה" כדת וכדין, לשם מצוות ציצית, (ראה שולחן ערוך או"ח סי' י"א סעי' א'), ומיעוטם פסולים לשימוש מאחר שנעשו שלא כדין. האם גם במקרה זה נאמר, כי התערובת כולה מותרת לשימוש, מאחר שחטי הציצית הפסולים בטלים ברוב החטים הכשרים.

בצלים שחלק מכל בצל מעושר: בסוגייתנו אנו למדים על המקרה הבא: אדם נטל בצלים שכבר הופרשו עליהם תרומות ומעשרות וזרעם באדמה. הם הוסיפו לגדול באדמה ואחר כך תלשם. עתה בכל בצל יש תערובת, חלק ממנו כבר מתוקן ואינו טבל ואילו החלק החדש - טבל, כי מעולם לא הופרשו עליו תרומות ומעשרות.

מה דינם של בצלים אלה? רבי יוחנן פוסק: "מתעשרת לפי כולה". כלומר, יש להחשיב את כל הבצלים כאינם מעושרים, שהרי הרוב קובע, ולפיכך יש להפריש מעשר עבור כולם. רב חסדא דוחה את דבריו בטענה: "היתר שבהן להיכן הלקי?" - כיצד אפשר להתייחס אל כל הבצלים כבלתי מעושרים? להיכן נעלם היתרם של חלקי הבצל שכבר עושרו? יש, איפוא, להפריש מעשר רק כנגד כמות הבצל שאינו מעושר.

לכאורה, רב חסדא מציג בבהירות את הצד הראשון בחקירה שהבאנו, ולדעתו ביטול ברוב אינו משנה הגדרות אלא מסיר איסורים בלבד. כלומר, רוב הבצלים הבלתי מעושרים אינו גורם לכך שמיעוט הבצלים המעושרים נחשבים כבלתי מעושרים!

ביטול ברוב אינו מבטל מיעוט גלוי: ברם, האור שמח (הלכות מאכלות אסורות פרק ט"ו הלכה י', ד"ה ויש להוסיף) מסביר כי נידון שונה לחלוטין לפנינו. טענתו של רב חסדא מבוססת על כלל יסודי ופשוט בדיני ביטול ברוב. כאשר המיעוט שהתערב ברוב ניכר וגלוי, מובן לכל שאין חל הכלל ביטול ברוב. למשל, אם נפלה חתיכת בשר חזיר לקדרת בשר כשר ובשר החזיר ניכר ואפשר להוציאו, אין זו **תערובת** ולפיכך החזיר אסור באכילה. מעתה, כשם שאם אפשר להבחין עין בעין בין שני חלקי התערובת אין המיעוט בטל ברוב, כך גם אם אפשר להבחין בין שני החלקים מבחינה הלכתית - אין חל הכלל ביטול ברוב. כלומר, הן בעל הבצלים יכול ליטול בצלים ממקום אחר ולהודיע כי הוא מפרשם כתרומה ומעשרות עבור אותם הבצלים שאינם מעושרים, ואף על פי שאין הוא יודע מי הוא הבצל המועשר ומי אינו מעושר - ההפרשה אכן תחול על הבצלים שאינם מעושרים בלבד. נמצא שקיימת דרך להבחין בין שני

חלקי התערובת ולכן לא חל דין ביטול ברוב... זהו שטען רב חסדא "היתר שבהן להיכן הלך", לא מפני שדין "ביטול ברוב" אינו מחיל הגדרות חדשות, אלא מפני שבמקרה זה דין ביטול ברוב אינו חל כלל.

דף ס/ב וראש חודש להבא

מדוע התאריכים אינם מתאימים?

מזה שנים רבות אין החודשים נקבעים על ידי בית דין לפי עדות עדים שראו את מולד הלבנה, אלא על ידי לוח שתיקן הלל האמורא, בן רבי יהודה נשיאה שהיה נכדו של רבינו הקדוש מסדר המשנה. לוח זה מושתת על כללים בלתי משתנים ולפיו ניתן לחשב באיזה יום בשבוע חל חג מסוים וכדומה, מלפני אלף וחמש מאות שנים ועד עולם.

מצבה עתיקה עם תאריכים מוזרים: והנה, בעיר צוער נתגלתה לפני כמה עשרות שנים מצבת אבן עתיקה מאוד ובה נאמר כי הקבור בה "מיתת ביום תלתה, בחד עשר יומין בירח אלול, בשת דשמיטתא, דהיא שנת ארבע מאה ותלתין וחמש שנין לחרבן בית מקדשה על ישראל שלום". תרגום: נפטר ביום שלישי, ב"א באלול, בשנת השמיטה, שהיא השנה הארבע מאות ושלושים וחמש לחורבן בית המקדש. חורבן בית המקדש השני אירע בשנת ג' אלפים תתכ"ט [69 למניינם]. השנה ה-435 לחורבנו היא, איפוא, שנת ד' אלפים רס"ג. שנה זו היא אכן שנת שמיטה, אך עיון בלוח מעלה כי י"א באלול חל בה ביום רביעי ולא ביום שלישי. זאת, ועוד: בלוח שתקן הלל לעולם י"א באלול אינו חל ביום שלישי, כי אז א' בתשרי יחול ביום ראשון והרי ידוע הכלל "לא אד"ו ראש" - לעולם אין יומו הראשון של ראש השנה חל בימים ראשון, רביעי ושישי. היו שביקשו להסיק מכך כי כללי הלוח לא קוימו תמיד באותן שנים - סוף תקופת האמוראים. אחרים הגיהו ותיקנו את נוסח המצבה כדי להתאימה ללוח.

תאריכים מעניינים באגרת רב שרירא גאון: מאות שנים אחר כך, בסוף תקופת הגאונים, כתב רב שרירא גאון את אגרתו המפורסמת, בה הקדיש חלק נכבד לפירוט קורות תקופת הגאונים בדיוק נמרץ, כולל תאריכים. באגרתו כתב בין היתר כי "בארבע בשבא, דהוא י"ג כסלו דשנת תתי"א, שכיב רבינא אבנא בריה דרב הונא". השנים המנויות כאן הן למניין שטרות המתחיל בשנת ג'ת"נ, ולפי מניין השנים שאנו נוהגים בו עולה מדבריו כי ביום רביעי, ב"ג בכסלו, בשנת ד"ר"ס נפטר רבינא. אך לפי הלוח שבידינו באותה שנה י"ג בכסלו לא חל ביום רביעי! אכן, במהדורות אחדות של אגרתו הגיהו את מניין השנה והזיחוהו קדם ואחור כדי להתאימו ללוח השנה.

ובכן, פתרון התעלומות הללו פשוט ביותר.

מנו את ימי החודש מראש חודש הראשון: בגמרתנו נאמר כי האוסר על עצמו בנדר דבר מסוים "בחודש זה", נדרו אינו כולל את היום השלושים של החודש. כלומר: ישנם חדשים שלהם שני ימים המכונים ראש חודש [מנהג זה נותר מן הימים בהם ראשי החודשים נקבעו לפי בית דין וביום השלושים של החודש נהגו ראש חודש, שמא בערוב היום יבואו עדים ובית דין יכריזו בסוף היום שיום זה הוא ראש חודש. לעיתים לא באו עדים ביום השלושים אלא ביום שאחריו וכך נהגו יומיים ראש חודש וכמבואר בירושלמי, תענית פרק ד' הלכה ג', מן הפסוק בשמואל א' הנקרא בהפסטה: (מחר חודש). ראש החודש הראשון הוא ביום השלושים של החודש שחלף, המכונה חודש 'מלא', שיש בו שלושים ימים, וראש חודש השני הוא ביום הראשון של החודש הבא. מאחר שבלשון בני אדם ראש חודש שחל ביום השלושים נחשב כשייך לחודש הבא, אף על פי שבאמת הוא היום השלושים של החודש החולף - נדרו מסתיים ביום העשרים ותשעה ואינו חל גם על יום השלושים.

הר"ן מסיק מן הדברים כי גם בתאריכים שבראשי השטרות כותבים א' לחודש הבא. וכגון: במקום ל' בשבט יש לכתוב א' באדר, אף על פי שהיום הראשון של חודש אדר הוא בראש החודש השני. כלומר, אף על פי שלעניין ימי החודש לגבי המועדים הכל יודעים שהתאריך נקבע לפי היום השני של ראש חודש, שהוא א' דראש חודש בדיני התורה, מכל מקום לשון בני אדם לחוד ולשון התורה לחוד, והם נהגו לכנות את יום ראש החודש השני כב' בחודש.

כך גם הנהיג הרשב"א בברצלונו הלכה למעשה (שו"ת הרשב"א ח"ו סי' קז, מובא בתשב"ץ ח"א סי' ככג); כך נהגו בגירונדה (תשב"ץ שם), וכך הורו ראשונים נוספים (ראה או"ז סנהדרין פ"ד אותיות צב-צה, הגהות מיימוניות עדות ב/ד, ועוד).

מעתה הכל מיושב. חודש אלול שנחקק על המצבה העתיקה וחודש כסלו שהזכיר רב שרירא גאון באגרתו באו לאחר חודשים מלאים בני שלושים ימים [כן הוא תמיד שאב ושבת מעוברים, וחשון פעמים מעובר ופעמים שאינו מעובר], ומכיוון שהתחילו למנות את התאריך מראש חודש הראשון, כינו חוקקי המצבה את יום י' באלול האמיתי כ"א באלול... וכך גם רב שרירא גאון באגרתו.

הותרו כל הספיקות ונתיישבו כל הקושיות (ראה חקר ועיון חלק א' עמוד קצ"ה-קפ"ב, וברכת כהן על התורה סימן קל"ב).

כיוון שבסוכות היתה שמחה מיוחדת בשמחת בית השואבה, נקרא בשם 'חג' באופן מיוחד (תוספות יום טוב, ר"ה א/ב).

"אחד בבוקר,
אחד בערב.
לפני האוכל".

גם ד"ר כהן מבני ברק
לא מפספס.

2 משניות ביום
וכל היום נראה אחרת.

כולם מצטרפים
מה איתך?

לקבלת ספרון חודשי ראשון חינם
מתקשרים ומאירים את הנשמה! *3764

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' עקיבא גור (גרשטנקורן) ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"ז בכסלו תשנ"ט
תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה הנכבדה שיחיו

לעילוי נשמת

החבר מרדכי לנגה ז"ל
בן החבר משה מיכאל ז"ל נלב"ע כ"ז בכסלו תשנ"ה
תנצב"ה

הונצח ע"י משפחות לנגה ורוטנברג שיחיו

לעילוי נשמת

אבי מורי צבי שכטר ז"ל
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע ביום כ"ח בכסלו תשס"ה
תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו
הר"ר אריה ישראל וסימה שכטר שיחיו - חיפה

לעילוי נשמת

מרת ברכה כץ ע"ה בת ר' פנחס שתול ז"ל
נלב"ע כ"ד בכסלו תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה ר' דוד ויהודית יפה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם